

RECENZJA

pracy doktorskiej mgr inż. Beaty Krusińskiej

Wybrane aspekty stylu życia, wzory żywienia i stan odżywienia aryzyko raka sutka u kobiet z województwa warmińsko-mazurskiego

Praca doktorska Pani mgr inż. Beaty Krusińskiej pt. „**Wybrane aspekty stylu życia, wzory żywienia i stan odżywienia a ryzyko raka sutka u kobiet z województwa warmińsko-mazurskiego**” dotyczy niezmiernie ważnego problemu zdrowia publicznego, jakim jest wpływ czynników związanych z żywieniem i stylem życia na ryzyko raka sutka.

Problematyka ta jest tym bardziej ważna, ponieważ zachorowalność w Polsce na ten typ nowotworu złośliwego dramatycznie wzrasta. Jest tonajczęściej występujący nowotwór wśród kobiet (po raku płuca) i stanowi drugą przyczynę zgonów z powodu chorób nowotworowych w tej populacji. Badania czynników ryzyka w analizowanej grupie kobiet będą z pewnością pomocne przy podejmowaniu działań prewencyjnych w województwie warmińsko-mazurskim i w innych regionach Polski. W świetle powyższych danych wybór tematu pracy jest w pełni uzasadniony.

Konstrukcja pracy jest zgodna ze standardami pisania pracy doktorskiej. We wstępie autorka przedstawiła w sposób zwięzły i przejrzysty analizę dotyczącą wieloczynnikowej etiologii raka sutka, która objęła takie czynniki, jak wiek, czynniki genetyczne, reprodukcyjne, hormonalne i środowiskowe oraz szeroko rozumiany styl życia.

Autorka słusznie podkreśliła, że dostępne wyniki badań dotyczące oceny zależności między wzorami żywienia, w tym dietą śródziemnomorską a ryzykiem zachorowania na raka sutka pozostają niespójne. Dlatego też za cel pracy postawiła sobie opracowanie wskaźnika diety śródziemnomorskiej w polskiej adaptacji (‘Polish-aMED’) na podstawie analizy połączonych danych z dwóch badań kliniczno-kontrolnych oraz kompleksową ocenę zależności wzorów żywienia,

wskaźnika 'Polish-aMED' i profili metaboliczno-hormonalnych z ryzykiem raka sutka u kobiet z północno-wschodniej Polski, w tym województwa warmińsko-mazurskiego.

Metodyka pracy została dobrze zaplanowana, a na wykonanie badań doktorantka uzyskała zgodę Komisji Bioetycznej Wydziału Nauk Medycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Wszyscy badani wyrazili również pisemną i świadomą zgodę na udział w badaniu, w tym także na pobieranie próbek krwi i wykorzystanie danych klinicznych do badań.

W pracy uwzględniono dane zarówno z badania wstępnego (obejmującego kobiety ze zdiagnozowanym rakiem sutka, mężczyzn ze zdiagnozowanym rakiem płuc i osoby z grupy kontrolnej) jak też dane z badania zasadniczego (obejmującego kobiety ze zdiagnozowanym rakiem sutka i grupę kontrolną). Być może właściwsze byłoby inne określenie „badania wstępnego”, gdyż oba badania przeprowadzono prawie równolegle (w latach 2013–2016 – badanie wstępne, w latach 2014–2017 – badanie zasadnicze).

Wyniki badań zostały opublikowane w czasopiśmie *Nutrients* o wysokiej punktacji impact factor w postaci dwóch prac. Publikacje w wyżej wymienionym czasopiśmie recenzowane są przez międzynarodowy zespół ekspertów gwarantujący wysoki poziom merytoryczny publikowanych prac. Doktorantka w obu pracach była pierwszym autorem.

Należy podkreślić, że przeprowadzając badania zebrano dużo danych uwzględniających większość czynników, które mogą mieć wpływ na rozwój raka sutka, m.in. zwyczaje żywieniowe, przyjmowanie suplementów diety, dane antropometryczne (body mass index i obwód talii), picie alkoholu, palenie tytoniu, aktywność fizyczną, stan menopauzalny, markery biochemiczne krwi (w tym stężenie endogennych hormonów) oraz informacje o wcześniejszym karmieniu piersią.

Tak duża ilość zebranych danych pozwoliła na kompleksową analizę czynników ryzyka raka sutka u badanych kobiet. Zaznaczyć należy także, że w przeprowadzonej analizie uwzględniono również potencjalne czynniki zakłócające,

które według aktualnego stanu wiedzy mogą mieć znaczenie w etiologii tego nowotworu.

Informacje o zwyczajach żywieniowych zebrano posługując się zwalidowanym kwestionariuszem częstotliwości spożycia. Badanie dotyczyło okresu 12 poprzedzających je miesięcy. Taki okres pozwala na zebranie najbardziej wiarygodnych danych o żywieniu osób badanych. Należy jednak zaznaczyć, że na rozwój choroby mogły mieć wpływ nawyki żywieniowe danej osoby w latach wcześniejszych. Dlatego zalecana byłaby pewna ostrożność przy formułowaniu ostatecznych wniosków.

Godnym zaznaczenia jest fakt, że doktorantka opracowała wskaźnik diety śródziemnomorskiej w polskiej adaptacji. Jest to ważny, praktyczny aspekt pracy ułatwiający ocenę dostosowania diety do diety śródziemnomorskiej.

W przedstawionej dyskusji (jak również i w publikacjach) doktorantka przedstawiła mocne i słabe strony badań. Rzeczywiście, jednym z ograniczeń pracy był brak danych o zawartości składników pokarmowych w diecie badanych osób, przez co nie było możliwe powiązanie spożycia niektórych składników z ryzykiem raka sutka. Jednak należy podkreślić, że ograniczenie to wynikało z zastosowanej metodyki i sposobu przeprowadzenia badań.

Na uwagę zasługują oryginalny sposób analizy danych. Autorka wyodrębniła 4 wzory żywienia („Niezdrowy”, „Rozsądny”, „Margaryna i słodzone produkty mleczne”, „Dressingi i słodzone niskotłuszczowe produkty mleczne”) oraz dwa profile metaboliczno-hormonalne („Syndromu Metabolicznego” i „Wysoko-Hormonalny”), w powiązaniu z którymi analizowane było ryzyko raka sutka.

Najważniejszym wnioskiem z prowadzonych badań jest stwierdzenie wyraźnie wyższego ryzyka raka sutka u kobiet, których dietę zaliczono do „Niezdrowego” wzoru żywienia, odznaczającego się częstym spożyciem m.in. tłuszczów zwierzęcych, produktów mięsnych, w tym mięsa czerwonego, cukru i słodczy oraz napoi słodzonych. Badania nie wykazały natomiast istotnej zależności między ryzykiem raka

sutka a dietą zaliczaną do „Rozsądnego” wzoru żywienia, odznaczającego się częstym spożyciem m.in. warzyw, owoców, mleka i jego przetworów. Nie można wykluczyć, że na takie wyniki mógł mieć wpływ fakt, że w analizach uwzględniono dane o żywieniu w ciągu tylko jednego roku poprzedzającego diagnozę.

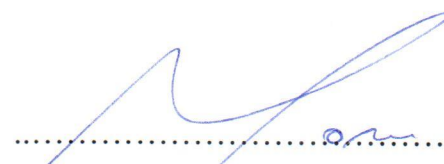
W podsumowaniu, najważniejszym wnioskiem z przeprowadzonych badań jest to, że śródziemnomorski wzór żywienia w polskiej adaptacji, która polegała na wykluczeniu alkoholu i zastąpieniu oliwy z oliwek przez oleje roślinne może znacząco zmniejszyć ryzyko raka sutka u kobiet i raka płuc u mężczyzn. W związku z tym tak zmodyfikowana dieta śródziemnomorska może być rekomendowana osobom dorosłym żyjącym poza rejonem Morza Śródziemnego w celu zapobiegnięcia tym nowotworom.

Reasumując stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca, do której dołączone są dwie publikacje w czasopiśmie *Nutrients* spełnia wszelkie wymagania stawiane pracom doktorskim. Przeczytałem ją z dużym zainteresowaniem i przyjemnością. Zarówno założenia pracy, metodyka, wykonanie i uzyskane wyniki, jak i ich interpretacja zostały dobrze przeprowadzone, a wyciągnięte wnioski są adekwatne do uzyskanych wyników. Pragnę także podkreślić, że wyniki pracy mogą być wykorzystane w celach praktycznych doprowadzenia programów edukacyjnych w zakresie żywienia i stylu życia w naszym kraju.

Zwracam się do Pani Dziekan i Wysokiej Rady Wydziału Nauki o Żywności Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie o dopuszczenie Pani mgr inż. Beaty Krusińskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

W mojej opinii praca doktorska Pani mgr inż. Beaty Krusińskiej zasługuje na przyznanie jej wyróżnienia.

Warszawa, 03 kwietnia 2019 r.

.....
prof. dr. hab. n. med. Mirosław Jarosz